

УДК: 78.09

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ ВОКАЛІСТА ДО КОНЦЕРТНОГО ВИСТУПУ

**Морозюк Людмила Василівна,
Підгаєцька Іванна Василівна,
Яремчук Олександр Миколайович**
Викладачі
Поліщук Владислав Ігорович
Концертмейстер
Житомирський державний
університет ім. Івана Франка
м. Житомир, Україна
1993mlv3@gmail.com
ivannapidgaєcka1993@gmail.com
jaremchuk1988@gmail.com
vladosykk@gmail.com

Анотація. У статті висвітлено питання психолого-педагогічної підготовки майбутнього вокаліста до концертного виступу, який є не тільки підсумком і кульмінацією довготривалої роботи над концертною програмою, але й показником якості його виконавської й професійної підготовки.

Ключові слова: концертний виступ, вокаліст, естрадне хвилювання, психолого-педагогічна підготовка виконавця, концертна готовність.

Постановка проблеми. Звернення до проблеми психолого-педагогічної підготовки вокалістів до концертного виступу є актуальним і закономірним, оскільки такий виступ – це не тільки підсумок роботи над конкретною виконавською програмою, але й показник якості виконавського рівня й загальної професійної підготовки вокаліста.

Широка практика концертної діяльності, а також педагогічний досвід підготовки вокалістів в освітніх установах різного рівня свідчать також про актуальність проблеми естрадного хвилювання, з якою зіштовхуються практично всі виконавці, особливо початківці. Це пов'язано з тим, що розвиток

артистичних здібностей (у тому числі емоційно-регулятивних) - як спроможність контролювати себе в момент виступу й перемагати естрадне хвилювання – є тривалим процесом формування придатності вокаліста до професійної виконавської діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різні аспекти психолого-педагогічної підготовки вокаліста до концертної діяльності досліджували: В. Генковська, О. Кондаш, Л. Котова, О. Матвєєва, М. Микиша, Г. Падалка, О. Старовойтова, Т. Ткаченко, Д. Юник та інші. Водночас, незважаючи на достатню кількість публікацій, присвячених психолого-педагогічній підготовці вокалістів, проблема усунення естрадного хвилювання вокаліста-початківця потребує глибшого дослідження.

Метою статті є огляд особливостей формування психологічної готовності виконавця до концертного виступу.

Виклад основного матеріалу. Процес концертного виступу впливає на психіку виконавця і значною мірою визначає його подальший професійний розвиток. Тому для вдалого концертного виступу вокалістові необхідно усвідомлювати й відчувати стан оптимальної концертної готовності, який забезпечується гармонійною єдністю трьох компонентів: фізичного, інтелектуального й емоційного. Інтелектуальний та емоційний компоненти становлять психологічну основу для гарного фізичного самопочуття виконавця.

Д. Юник не виділяє концертний виступ в окремий етап виконавської діяльності, а розглядає його як підсумок і кульмінацію всієї роботи виконавця над вокальним твором. У цьому випадку мета концертного виступу полягає в донесенні змісту виконуваного твору до слухача, що здійснюється в стресових для виконавця умовах. У якості попередження стресових станів ним виділено ряд факторів, які довели свою ефективність і це – передконцертне самоналаштування вокаліста; психологічна саморегуляція виконання з урахуванням акустичних особливостей концертної зали, реакції публіки, психологічного самопочуття в екстремальних умовах; видовищне оформлення концертного виступу. Звичайно, концертний виступ вимагає від вокаліста

високої емоційної, інтелектуальної й фізичної віддачі, однак через прояв таких характеристик концертно-виконавської діяльності, як публічність та підсумковість, виникають і додаткові вимоги до стресостійкості виконавця [1, с. 72].

О. Кондаш вважає, що украй небажаною в процесі підготовки й здійснення концертно-виконавської діяльності є підвищена тривожність, яка у крайніх своїх проявах переростає в страх, острах сцени й у цілому публічного виступу, а це, в остаточному підсумку, зводить нанівець усю підготовчу репетиційну роботу і веде до невдалого виступу на концерті. Крім того, є ризик, що страх сцени може блокувати можливість успішного професійного розвитку вокаліста у сфері майбутньої педагогічної діяльності [2, с. 44].

У концертно-виконавській діяльності виступ вокаліста пов'язаний з артистичністю, необхідність якої очевидна для всіх. При роботі над музичним твором головною метою є опрацювання художніх деталей, але на концерті важливу роль відіграє також цілісна форма інтерпретації вокального твору, тому однаково високими є вимоги до якостей, що забезпечують різні аспекти сприйняття й виконання. Високі вимоги концертно-виконавська діяльність пред'являє і до психомоторики, до атенційних властивостей (особливо до стійкості й розподілу уваги), до емоційно-вольових якостей вокаліста [3, с. 14].

Методи формування психологічної готовності виконавця до концертного виступу пропонує О. Матвєєва. Надаючи особливого значення ранній профілактиці естрадного хвилювання, автор пропонує методику розвитку сольо-концертних навичок, яка включає [4, с. 18]:

- 1) підготовчий етап, пов'язаний з формуванням позитивного ставлення до діяльності;
- 2) етап перших виступів;
- 3) етап "стрижневих ліній розвитку" на основі психодіагностики поведінки виконавця на естраді під час перших виступів;
- 4) етап психотерапії й психопрофілактики негативних форм станів учнів.

Позитивним моментом у цій методиці є те, що проблема регуляції

психічних станів виконавця-початківця тут уперше розглядається в контексті його особистісних якостей, які повинні цілеспрямовано формуватися в процесі підготовчої психолого-педагогічної роботи. Однак при практичній реалізації методики утворюється своєрідне замкнуте коло: для формування особистісної готовності потрібні концертні виступи, які, своєю чергою, неможливо проводити без особистісної готовності [4, с.18].

Т. Ткаченко розглядає цікавий спосіб боротьби з естрадним хвилюванням - використання методу аутогенного тренування. Однак і цей метод приносить очікуваний ефект далеко не у всіх випадках. Так, багато виконавців не можуть увійти в необхідний стан і припиняють заняття, однак ті, хто входить у цей стан, помітно підвищують рівень завадостійкості й стабільності в концертних виступах, завдяки чому зростає рівень їх професійних якостей [5, с. 221].

М. Микишею було виявлено, що важливою психологічною умовою психорегуляції є використання таких уявлень, які асоціюються у виконавця з явно вираженими емоційними станами. Нагромадження таких уявлень дозволяє надалі використовувати їх у процесах психорегуляції. Найбільш продуктивними тут є уявлення, пов'язані зі станами творчого натхнення, сценічної впевненості, задоволеності вдалим концертним виступом [6, с. 78].

Відзначимо також, що значний ефект досягається у виконавців за умови використання формул, пов'язаних з ідентифікацією себе з особистістю великого виконавця. Характерно, що аналогічні формули вселяння використовуються й у сеансах гіпнозу, які на сьогоднішній день набули популярності, коли вокаліст, якому вселили, що він співає як Олександр Мишуга, раптом починає проявляти високі виконавські здатності. Однак надавати виконавцеві впевненість у своїх силах і художньо-творчих здібностей можна й без самонавіювання. Умови для цього присутні у звичайній обстановці репетиційних занять [6, с. 79].

Ефективний вплив на психічний стан виконавця здійснює і зміна структури особистості шляхом формування певних рис характеру. Вирішення цього завдання забезпечується, зокрема, таким активним методом

саморегуляції, як імаготерапія, або, як його частіше називають, імітаційні (рольові, ділові) ігри. При використанні техніки імаготерапії (імітаційних ігор) виконавцеві пропонується відігравати роль такої людини, якою б він хотів бути, причому відіграти максимально правдиво, переживаючи почуття й хвилювання зображуваної особи. Вибираючи підходящого суб'єкта наслідування, необхідно орієнтуватися на вокалістів, які мають високу концертну надійність, яскравий артистизм та інші якості. При цьому потрібно враховувати, що всі рухи людини, її жести, міміка, інтонація мовлення являють собою прояви душевного стану, тому певні жести, інтонація, міміка, поведінка й увесь вигляд людини в цілому, навіть спеціальні, здатні впливати на її душевний стан [7, с. 21].

У повсякденному житті кожен виконавець у якійсь мірі створює для себе певний образ, який складається під впливом виховання, накопиченого досвіду, умов навколишнього середовища. Ця здатність людини грати, свідомо відтворювати той або інший образ і використовується в методі імітаційних ігор. Такі ігри спочатку можуть бути епізодичними, але при досягненні успіху можна збільшувати їхню регулярність і тривалість. Поступово елементи цієї гри можна вносити й у контекст професійної діяльності виконавця. З часом "ігрова" поведінка стає звичною і перетворюється в потребу, а потім у природний стан вокаліста-виконавця. При цьому він набуває нових рис характеру, удосконалює свої особистісні якості.

Очевидно, що імітаційні ігри становлять інтерес для формування такої професійно важливої якості вокаліста-виконавця, як артистизм. Оволодіння технікою рольової поведінки пов'язане з навичками перевтілення, які, у свою чергу, сприяють розвитку артистизму [7, с. 21].

Таким чином, психолого-педагогічний зміст концертно-виконавської діяльності вокаліста спирається на методи психічної саморегуляції, спрямованої на формування певних якостей особистості й відповідних професійних здібностей. Оволодіння ними потребують виконавці, які мають високий рівень тривожності або ознаки перевтоми нервової системи. Здатність

до психічної саморегуляції вимагає цілеспрямованого розвитку, насамперед, у тих виконавців, хто має несформовану структуру особистості для корекції проблемних компонентів (наприклад, зайвої сором'язливості або скутості в спілкуванні й невміння сконцентрувати увага в потрібну хвилину, емоційної нестабільності й т.д.).

Що стосується вирішення проблем ситуативної готовності до концертного виступу, яку можна формувати за допомогою педагогічних засобів, то в науковій літературі ця група методів в основному пов'язана з боротьбою проти естрадного хвилювання. Здійснюючи самоналаштування безпосередньо в процесі концертного виступу, варто враховувати особливості його структури та механізмів. У цьому зв'язку основну увагу потрібно приділяти свідомому самоналаштуванню емоцій, що власне і виступають змістом виконуваного твору. Важливою умовою успішного самоналаштування вокаліста в концертно-виконавській діяльності є також сценічні рухи й сценічне перевтілення. Наприклад, зняття нервового напруження досягається за рахунок регуляції мімічної мускулатури обличчя [8, с. 134].

Сценічна поведінка вокаліста є втіленням художнього образу виконуваного ним твору. Тут увага в процесі концертно-виконавської діяльності повинна бути спрямована на те, щоб зовнішні засоби виразності - жест, міміка, крок, елементи танцювальних рухів - виглядали природно й відповідали внутрішньому змісту вокального твору. Інакше кажучи, необхідно, щоб усі ці зовнішні прояви не виникали формально, а народжувалися зсередини в процесі емоційного проживання вокального твору. Тому в репетиційному процесі необхідним є творчий підхід виконавця, коли вокаліст, виходячи із власного розуміння й переживання, самостійно підбирає виразні рухи тощо [2, с. 89].

Висновки. У підсумку відзначимо, що проблема підготовки вокаліста до концертного виступу в умовах дефіциту високопрофесійних виконавців є важливою. Тому у процесі підготовки вокалістів потрібно цілеспрямовано формувати їх психологічну спроможність до концертної діяльності. Крім того,

має бути особливий підхід до репертуару вокалістів, здатний протистояти низькопробній масовій культурі та підвищувати рівень загальної й вокально-виконавської культури.

Список літератури

1. Юник Д. Виконавська надійність музикантів: зміст, структура і методика формування: монографія. Київ: ДАКККіМ, 2009. 338 с.
2. Кондаш О. Хвилювання – страх перед випробуванням / Пер. зі словацької. Київ : Радянська школа, 1981. 169 с.
3. Котова Л. Емоційна стійкість як засіб формування інструментально-виконавської надійності у студентів музично-педагогічних факультетів: автореф. дис... канд. педаг. наук: 13.00.02. Київ, 2002. 27с.
4. Матвєєва О. Методика формування вокально-виконавської надійності у майбутніх учителів музики: автореф. дис... канд. педаг. наук: 13.00.02. Київ, 2002. 31с.
5. Ткаченко Т. В. Формування вокально-сценічної культури студентів мистецьких факультетів педагогічних вузів: монографія. Харків: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2016. 307 с.
6. Микиша М.В. Практичні основи вокального мистецтва. Київ: Муз. Україна, 2002. 90 с.
7. Генковська В. Особливості саморегуляції як форми психічної стійкості особистості в стресових ситуаціях: автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.01. Київ, 1991. 29с.
8. Старовойтова О.Є. Виконавська інтерпретація: навч.-метод. посібник. Луганськ : Вид-во ДУ «ЛНУ ім. Т. Шевченка», 2010. 150 с.